

4. Huff D. L. A probability Analysis of Shopping Centre Trade Areas / D. L. Huff // Land Economics. – 1963. – № 53. – P. 81–89.
5. Reilly W. The Law of Retail Gravitation. Department of Geography / W. Reilly // University of Chicago. – N. Y. : Knickerbrocker Press, 1931. – 156 p.
6. Stewart J. Q. Empirical Mathematical Rules Concerning the Distribution and Equilibrium of Population / J. Q Stewart. // Geographical Review. – 1947. – № 37. – P. 461–486.
7. Zipf G. K. The hypothesis of the Minimum Equation as a unifying social principle: with attempted synthesis / G. K. Zipf // American Sociological Review. – 1947. – № 12. – P. 646–647.
8. Айзард У. Некоторые направления регионального развития и сотрудничества и некоторые вопросы в региональной науке, не имеющие ответов / У. Айзард // Региональное развитие и сотрудничество. – М., 1998. – № 12. – 46 с.
9. Белешев С. Л. Математико-статистические методы экспертных оценок / С. Л. Белешев. – М. : Статистика, 1980. – 252 с.

References

1. Anderson, James E. “A Theoretical Foundation for the Gravity Equation”. *AER* 69(1) (1979): 106–116. Print.
2. Converse, Paul D. “New Laws of Retail Gravitation”. *Journal of Marketing* 14 (January) (1949): 379–384. Print.
3. Harris, Chauncy D. “The market as a factor in the localization of industry in the United States”. *Annals of the Association of American Geographers* 44(1954): 315–348. Print.
4. Huff, David L. “A Probabilistic Analysis of Shopping Centre Trade Areas”. *Land Economics* 53 (1963): 81–89. Print.
5. Reilly, William J. *The Law of Retail Gravitation. Department of Geography*. N.Y.: Knickerbrocker Press, 1931. Print.
6. Stewart, John Q. “Empirical Mathematical Rules Concerning the Distribution and Equilibrium of Population”. *Geographical Review* 37 (1947): 461–486. Print.
7. Zipf, George K. “The hypothesis of the Minimum Equation as a unifying social principle: with attempted synthesis”. *American Sociological Review* 12 (1947): 646–647. Print.
8. Ayzard, Walter “Some areas for regional development and cooperation and some issues in regional science, not having answers” *Regional development and cooperation* 12 (1998): 46. Print.
9. Beleshev, Sergei L. *Mathematical and statistical methods of expert assessments*. Moscow: Statistics, 1980. Print.

Рецензенти:

Благу́н І.С. – заслужений діяч науки і техніки України, доктор економічних наук, професор, завкафедри економічної кібернетики, ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника”;

Конду́р О.С. – кандидат економічних наук, професор кафедри економічної кібернетики, ДВНЗ “Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника”.

УДК 338.24:65.018

ББК 65.26

Носирєв О.О.

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ЕКОНОМІКИ

Національний технічний університет
“Харківський політехнічний інститут”,
Міністерство освіти і науки України,
м. Харків, вул. Фрунзе, 21,
e-mail: espi123@ukr.net

Анотація. У статті розглянуто значення фінансової безпеки регіону для його соціально-економічного розвитку. Приділено увагу факторам, які негативно впливають на фінансово-економічну стійкість регіону. Запропоновано шляхи створення механізму забезпечення фінан-

сової безпеки шляхом активації регіональних інтересів і стимулювання розвитку регіонів. Сформульовано заходи щодо забезпечення економічної безпеки регіонів. З метою підвищення конкурентоспроможності регіону та забезпечення регіональної безпеки пропонується використовувати систему моніторингу регіональної економічної безпеки.

Ключові слова: економічна безпека, фінансова безпека, дестабілізуючі фактори, стійкість фінансової системи, фінансові ресурси.

Annotation. In the article deals with the importance of financial security in the region for its socio-economic development. Attention is paid to the factors that affect the financial and economic stability of the region. The ways of establishing a mechanism to ensure the financial security of the region through the activation of regional interests and to stimulate regional development. Formulated measures to ensure the economic security of the regions. In order to increase competitiveness and regional security monitoring system is proposed to use regional economic security.

Keywords: economic security, financial security, destabilizing factors, the stability of the financial system, financial resources.

Вступ. Оскільки економіка є основним видом діяльності суспільства, держави й особистості, то економічна безпека – найбільш важлива складова національної безпеки України. Сьогодні національній економічній безпеці загрожує невирішеність таких проблем [1]:

- надмірний вплив іноземного капіталу на розвиток окремих стратегічно важливих галузей національної економіки, небезпечне для економічної незалежності України зростання частки іноземного капіталу в галузях промисловості та сфері послуг;
- недосконалість законодавства для прискорення розвитку національної економіки на інноваційних засадах, відносно високий рівень тінізації економіки, відсутність достатніх стимулів для легалізації доходів населення та зменшення тіньової зайнятості;
- залежність внутрішнього ринку від зовнішньоекономічної кон'юнктури, недостатня ефективність роботи щодо його захисту від несумлінної конкуренції з боку українських монополістів та імпортерів, а також стосовно боротьби з контрабандою;
- недостатня ефективність використання матеріальних ресурсів, переважання в структурі промисловості галузей з невеликою часткою доданої вартості, низький технологічний рівень вітчизняної економіки;
- наявні валютні ризики, неефективне використання коштів державного й місцевих бюджетів.

Постановка завдань:

- запропонувати стратегічні вектори регіональної політики підтримки економічної безпеки в регіоні;
- виявити аспекти прийняття ефективних управлінських рішень щодо забезпечення економічної безпеки регіонів.

Результати. Підвищення безпеки регіону залежить від ступеня державної підтримки й розробки державних програм регіонального розвитку. Особливу роль відіграє паритетна участь центру в значних регіональних інвестиційних проектах й у створенні сприятливого клімату для розвитку економічного середовища в регіоні. З метою забезпечення економічної безпеки територій економічна регіональна політика держави повинна вирішити подвійне завдання. З одного боку, вона має сприяти розвитку інтеграційних процесів, направлених на зміцнення державності, а з іншого, – забезпечувати регіональну самостійність і належний рівень економічної безпеки регіонів [2].

Аналіз існуючих методик розрахунку рівня фінансової безпеки продемонстрував, що на стан економічної безпеки регіону впливають багато факторів з різнополярним

вектором дії, тобто вони перешкоджають або сприяють забезпеченню безпеки. Проте неправильне чи несвоєчасне регулювання дії чинників безпеки може викликати зміну їхніх станів, унаслідок чого вони набувають дестабілізуючу властивість із високим ступенем невизначеності, що розглядається як загроза економічній безпеці.

Тільки чітке врахування територіальних інтересів та повне використання наявних ресурсів може гарантувати високий рівень економічної безпеки регіону. В.М.Геєць [3] пропонує диференціювати можливі індикатори за об'єктами економічної безпеки, серед яких фінансовий стан підприємств, збалансованість макроекономічних пропорцій, грошово-кредитна система, технологічний рівень виробництва, матеріальні ресурси, зайнятість і ринок праці, ринкова інфраструктура, інституційні перетворення, зовнішня торгівля, зовнішні інвестиції, розвиток науки й техніки. М.М.Єрмошенко [4] пропонує критерії, що характеризують економічну сферу, встановлювати за її складовими (секторами), кожний з яких включає критерії та порогові значення індикаторів. В.С.Пономаренко, Т.С.Клебанова, Н.Л.Чернова [5] висувають розширену диференціацію індикаторів економічної безпеки на основі системи ознак, до яких віднесено рівень об'єкта економічної безпеки, ступінь значимості показників, період дії загроз, їхнє прогнозування, напрям впливу на економіку та склад загроз.

На регіональному рівні важливо виділити такі індикатори фінансової безпеки:

- 1) прибуткова частина бюджету, млн грн;
- 2) темпи зростання прибуткової частини бюджету;
- 3) відношення податків до валового регіонального продукту (ВРП), у відсотках до ВРП;
- 4) відношення трансфертів до ВРП, у відсотках до ВРП;
- 5) частка оплати праці в регіональній доданій вартості, у відсотках;
- 6) відношення соціальних витрат до ВРП, у відсотках;
- 7) частка заощаджень у ВРП.

Прикладом комплексного моніторингу регіональної економічної безпеки є результати рейтингування регіонів України Фондом “Ефективне управління” за індексом конкурентоспроможності 2012 р., розрахованим на підставі статистичних даних за 2010–2011 рр. (табл. 1) [6]. Згідно з підсумками у 2012 р., перша п'ятірка регіонів-лідерів не змінилася: м. Київ, Харківська, Дніпропетровська, Донецька й Київська області.

Таблиця 1

Оцінка регіонів України за індексом конкурентоспроможності в цілому і за його окремими складовими в глобальному порівнянні (за даними [6])

Параметри	Найгірша країна	Найгірший регіон	Найкращий регіон	Найкраща країна
Індекс конкурентоспроможності регіонів України	2,8	3,8	4,4	5,7
Інституції	2,4	3,3	4,0	6,1
Інфраструктура	1,5	3,2	5,0	6,7
Макроекономічне середовище	2,4	4,5	7,0	
Охорона здоров'я та початкова освіта	2,9	5,5	6,0	6,8
Вища освіта та професійна підготовка	1,9	4,1	5,1	6,2
Ефективність ринку товарів	2,8	3,8	4,1	5,6

Продовж. табл. 1

Ефективність ринку праці	2,8	4,6	4,9	5,9
Рівень розвитку фінансового ринку	2,3	3,8	4,2	5,9
Технологічна готовність	2,2	2,8	4,3	6,3
Рівень розвитку бізнесу	2,5	3,7	4,2	5,8
Інновації	1,9	2,6	3,4	5,8
Розмір ринку	1,2	-	-	6,9

Усі регіони продемонстрували впродовж 2012 р. відносно зростання конкурентоспроможності, зокрема, регіон-лідер (м. Київ) у 2011 р. мав загальну оцінку, що відповідала 62-му місцю (Іран), а аутсайдер (Херсонська область) – 117-му (Малава), у 2012 р. вони мали 53-тє (Мексика) і 99-тє місце (Габон) відповідно. За минулий рік різниця в оцінках між першою й останньою позиціями національного рейтингу в глобальному порівнянні скоротилася від 55 до 46 місця. Найбільша відмінність у регіональних оцінках зберігається за складовими: інфраструктура (63 позиції у світовому порівнянні між регіонами України з найкращими та найгіршими показниками), технологічна готовність (68 позицій) і розмір ринку (76 позицій) [6].

Таким чином, стійкість фінансової системи на національному рівні визначається дефіцитом державного бюджету й витрат з його обслуговування, стабільністю цін, нормалізацією фінансових потоків і розрахункових стосунків, стійкістю банківської системи й національної валюти, золотовалютним запасом, а також зниженням зовнішнього та внутрішнього боргу й дефіцитом платіжного балансу, забезпеченням фінансових умов для активізації інвестиційної діяльності. Ефективна реалізація стійкої фінансової політики спрямовується на забезпечення економічної безпеки в цілому.

Існування економічної безпеки регіону неможливе без створення внутрішнього імунітету та зовнішньої захищеності від дестабілізаційних впливів, без конкурентоздатності на світових ринках і стійкості фінансового становища. Варто відмітити, що стан економічної безпеки регіону великою мірою залежить від виконання визначених стратегічних векторів регіональної політики, до яких належать:

- консолідація суспільно-політичного простору – необхідність формування консолідуючої національної ідеї як основи формування української нації;
- економічна інтеграція та забезпечення сталого розвитку регіонів – передбачає кілька напрямів: пошук компромісу щодо економічної свободи регіонів, надання більшої самостійності в питаннях економічного розвитку регіонів і більшої відповідальності за рівень такого розвитку; реалізація принципу розширення міжрегіональної економічної взаємодії; запровадження механізмів подолання асиметрії розвитку регіонів і підтримки депресивних територій; стимулювання інноваційно-інвестиційного розвитку на базі ефективного використання потенціалу регіонів;
- створення інституціональних та нормативно-правових передумов реформування місцевого самоврядування й територіально-адміністративного устрою – визначення концептуальних засад і шляхів здійснення адміністративно-територіальної реформи; розроблення з використанням досвіду регіонів моделі адміністративно-територіального устрою; підготовка законопроектів з питань проведення реформи адміністративно-територіального устрою та розвитку місцевого самоврядування на всіх рівнях.

У цілому контроль національної економічної безпеки й окремих її індикаторів має ґрунтуватися на моніторингу показників економічної безпеки регіонів, галузей, окремих підприємств. Потрібно також з'ясувати, які взаємні кроки слід зробити назустріч державному апарату та суб'єктам господарської діяльності, щоб забезпечити односпрямованість їхніх дій зі зміцнення економічної безпеки всіх рівнів.

Збільшення темпів економічного розвитку регіону значно залежить від збалансованості регіональних бюджетів, ефективної фінансової й грошово-кредитної політики держави, а також від стану й стратегічних цілей діючих у ньому фінансово-кредитних установ. Серед основних зовнішніх загроз економічній безпеці в умовах поглиблення інтеграційних процесів у країні та включення її в глобалізаційні економічні процеси необхідно виділити негативний вплив з боку валютних і фінансових ринків, нестабільність курсу національної валюти та лобювання валютної політики в інтересах великих сфер бізнесу.

Висновки. Економічна безпека держави характеризується територіальною структурою, складовими якої є, у першу чергу, адміністративно-територіальні одиниці першого порядку. Тому загальнодержавний рівень економічної безпеки визначається рівнем безпеки регіональних систем, а процес гарантування економічної безпеки держави повинен реалізовуватися на основі врахування й дотримання безпеки територіальних складових. Серед усієї сукупності інструментів підтримки й забезпечення економічної безпеки держави та регіонів пріоритетною повинна стати фінансова політика. Завдяки функціонуванню бюджетів, формуються грошові фонди, які не тільки забезпечують виконання завдань загального призначення й створюють фінансову базу для реалізації своїх функцій регіональними органами влади, а й формують підґрунтя для забезпечення економічної безпеки регіону.

1. Криленко В. І. Економічна безпека регіону як складова забезпечення національної економічної безпеки [Текст] / В. І. Криленко // Ефективна економіка. – 2013. – № 2. – С. 17–28.
2. Різник Н.А. Економічна безпека регіону та її роль у забезпеченні економічної безпеки держави [Текст] / Н. А. Різник // Економічний вісник Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Г. Сковороди. – 2011. – № 17/1. – С. 135–139.
3. Моделювання економічної безпеки : держава, регіон, підприємство [Текст] : монографія / [В. М. Геєць, М. О. Кизим, Т. С. Клебанова та ін.] ; за ред. В. М. Гейця. – Х. : ІНЖЕК, 2006. – 240 с.
4. Єрмошенко М. М. Національні економічні інтереси: реалізація і захист [Текст] / М. М. Єрмошенко / Актуальні проблеми економіки. – 2002. – № 1–2. – С. 18–24.
5. Пономаренко В. С. Экономическая безопасность региона : анализ, оценка, прогнозирование [Текст] : монографія / В. С. Пономаренко, Т. С. Клебанова, Н. Л. Чернова. – Х. : ИНЖЭК, 2004. – 364 с.
6. Оцінювання конкурентоспроможності регіонів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.competitiveukraine.org/upload/reports/rozdil5_ukr.pdf. – Дата виходу на сайт 01.12.2013. – Загол. з екрана.

References

1. Krylenko, V. "Economic security of the region as part of national economic security". *Effective Economics* 2 (2013): 17–28. Print.
2. Riznik, N. "The economic security of the region and its role in ensuring economic security of the state". *Economic Bulletin Perejaslav-Khmelnytsky State Pedagogical University G. Skovoroda* 17.1 (2011): 135–139. Print.
3. Heyets, V. *Simulation of economic security: state, region, enterprise*. Kharkov: Publishing House "INZHEK", 2006. Print.
4. Yermoshenko, M. "National economic interests : the realization and protection". *Actual problems of economy* 1–2 (2002): 18–24. Print.
5. Ponomarenko, V. et al. *Economic safety of the region: analysis, evaluation of prediction*. Kharkov: Publishing House "INZHEK", 2004. Print.
6. "Evaluation of regional competitiveness Ukraine". Web. <http://www.competitiveukraine.org/upload/reports/rozdil5_ukr.pdf. 1 December 2013. Web. 12 December 2013>.

Рецензенти:

Міщенко В.А. – доктор економічних наук, професор, завкафедри фінансів НТУ "ХП";

Гасім С. – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних економічних відносин ХНУ імені В.Н. Каразіна.